

Şiire felsefeyle bakan şair: Yücel Kayıran

Mustafa GÜNAY

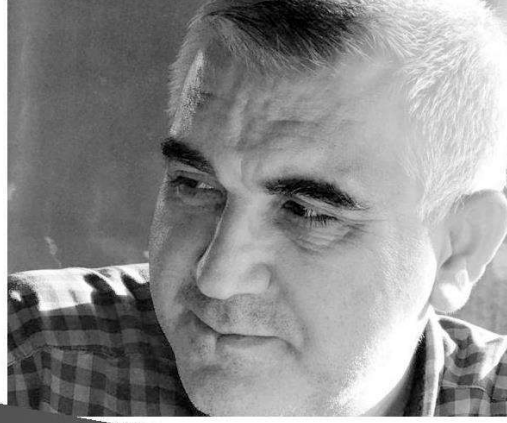
Ülkemizde felsefe-şiiir ilişkisi konusunda önemli çalışmalar ortaya koymuş kişiler arasında akla ilk gelen isimlerden biri hiç şüphesiz **Yücel Kayıran**'dır. Felsefe ve şiiir ilişkileri konusunda üç kitabı var: Felsefi Şiiir, Kriitiğin Toprağında ve Şiiirimin Çeyrek Yüzyılı. Kendi şiiirini üretmesi, kendi şiiirinden yola çıkarak poetikasını ortaya koyması ve Türk şiiir ortamına yönelik eleştirel tutumu, Kayıran'ın kimliğinin belirgin özellikleridir. Onun çalışmalarında karşımıza çıkan kimliğinin birbiriyle iç içe üç öğeden oluştuğu söylenebilir: şairlik, felsefecilik ve eleştirmenlik.

FELSEFİ ŞİİRİN POETİK PENCERESİNDEN GÖRÜNENLER

Felsefi Şiiir'in üçüncü basımı bugünlerde yayımlandı. Bu durum, felsefe-şiiir ilişkisi konusundaki bu önemli kitabın etkili olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kayıran'ın poetik anlayışının kavramsal-kuramsal temellerini ortaya koyan, felsefi şiiir ile ideolojik ve dünya görüşü şiiiri arasındaki sınırları çizmeye çalıştığı yazılardan oluşan Felsefi Şiiir, poetikası olan bir şairin, bir tezi olan kitabıdır. Türk şiiirinin sorunlarıyla hesaplaşarak ulaşılmış bir şiiir anlayışını dile getiriyor. Şiiire, ideoloji ve dünyagörüşünden farklı bir olanağı deniyor. Felsefe-şiiir ilişkisi bağlamında en önemli sorunlardan biri, "felsefi şiiir" in ne olduğudur? Felsefi şiiir nedir, felsefi şiiir ile diğer şiiir tarzları/tipleri arasında ne gibi ayrımlar yapılabilir? Hangi şiiirle felsefi şiiir denilebilir? Bu ve benzer soruları çoğaltabiliriz.

Dünya görüşü şiiiri ile felsefi şiiir arasında sınır çizerek düşüncelerini ifade eden Kayıran'a göre, "Felsefi şiiir, insanın varoluş durumuyla ilgili felsefi bir problemi, bir aporia durumunu gösteren bir şiiirdir. İçinde yaşadığımız çağın koşullarında, siyasette, iktisatta, toplumsal ve bireysel ilişkilerde, pedagojide sözü edilen her türlü gelişmeye rağmen insanın yüz yüze geldiği veya içine sürüklendiği çıkmaz durumu bir problem durumudur." (2019: 11)

Felsefi şiiirin olabilmesi için, şairin belli bir meselesi olması gerektiğini vurgulayan Kayıran, ancak söz konusu meselenin herhangi bir izm'in ya da ideolojinin sözcüsü olmak anlamına gelmediğini de belirtir. "Problemi olan şair, döneminin temel argümanlarıyla, yaygın anlayışlarıyla

la kendini uyumlu görmeyen, dahası böyle bir uyumluluk talebini dile getiren anlayış ve argümanlarla sıkıntısı olan, dolayısıyla onlara başkaldırarak onları değiştirmeye çalışan şairdir." (s. 11)

SOMUT İNSANA VE ONUN VAROLUŞUNA DAYANMAK

Felsefe ve şiiir arasındaki ilişkilerde bazı yanlış anlamalara değinen Kayıran, "felsefi şiiir" derken, felsefi söylemle bir şiiiri kastetmediğini özellikle vurgular. Felsefi bilginin kullanımına dayanan, felsefi kavramlarla yazılan şiiir örneklerine karşı çıkan Kayıran'ın "varoluş zemini olmayan insan" nitelemesi üzerinde de düşünülmesi gerekir. İnsan kavramı, felsefi şiiir ile dünya görüşüne ve ideolojiye dayanan şiiir arasında ayırım çizgisi oluşturan temel kavramdır. Felsefi şiiirin insanı merkez edindiğini ve insanı, kişi bütünlüğü içinde ele aldığı (s. 45) belirten Kayıran'a göre, "Dünya görüşü ve ideolojinin de kendilerine özgü bir insan görüşleri vardır ve her biri birbirinden farklı belli bir insan anlayışını temsil ederler. Ancak bu insan anlayışlarının oluşumunda ilham alınan insanın realitesi ve bu realitede insanın içinde bulunduğu durum değil, insan hakkında oluşturulan, insanın nasıl olması gerektiğini dile getiren inanç ve fikirlerdir." (s. 41) Felsefi şiiir, bir insan tasarımı değil somut insana ve onun varoluşuna dayanır.

Kayıran Türk şiiir ortamında natüralizm, Marksizm gibi yaklaşımların şairler üzerinde etkili olduğunu, ancak bu etkinin insani olanı an-

lamayı ve dile getirmeyi sağlayamadığını belirtir. "Türk şiiir ortamında, Marksizm, bir insan felsefesi olarak değil, iktidarı ele geçirmeye yönelik bir devrim teorisi (bir fırsatlar teorisi) olduğu ölçüde şairleri etkilemiştir." (s. 46) Böyle bir etki ise, yazılan şiiirin "epistemik bir karakter" e bürünmesine yol açmıştır. Kayıran'ın sözleriyle, "Epistemik olmakla iralanan şiiirde konuşan anlatıcı-ben zihin düzleminde konuşmaktadır." (s. 52) Kayıran ise felsefi şiiirin zihin düzleminde değil, var olma durumundan söz aldığı ve bir ontik durumu içermekle iralandığını belirtir. (s. 53) Var olma durumundan hareketle konuşan öznenin ve şiiirin "eleştirelliliği" de, söz konusu "etik, ontolojik ve antropolojik temelde iralanan eleştiri" olarak kendini gösterir. (s. 56)

ŞİİRDEKİ FELSEFİYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Kayıran'ın ortaya koyduğu ontolojik yaklaşım, şiiirsel bir yapıtı, bir anlayışa, bir filozofa veya bir ideolojiye göre açıklayan bir yaklaşım olmayıp, tam tersine, yapıtı, yapıtın kendisinde bulunan ayırıcı özelliklere göre analiz etmek demektir. Elbette bir yapıt herhangi bir anlayışa veya ideolojiye göre yazılmış olabilir. Ancak eleştirirken o yapıtın kendi başına bir varlık, kendi başına bir var olan olarak ele alınması gerekir. Kayıran'a göre, bir şiiir yapıtını varlık olarak görmek de onu kendi bütünlüğünü tamamlamış bir yapıt olarak görmek demektir. Yani şiiirin kendi probleminin bütünlüğünü ortaya koymuş olması gerekir. Ontolojik yaklaşım, öncelikle analiz konusu olan şiiirin, uzamda veya tarihsel alanda, yani diğer şiiirler arasındaki kapladığı yerin ne olduğunu analiz eder. İkinci aşamada, analiz konusu edilen şiiirin neliğinin irdelenmesi yer alır. Söz konusu şiiiri, o şiiir yapan, onu benzerlerinden farklı kılan ayırıcı özelliğinin ne olduğunun belirlenmesi poetik analiz ve eleştirinin temel işlevleridir.

Kayıran'ın kimliğini oluşturan üç yönün, (şairlik, felsefecilik, eleştirmenlik) birbirini beslemesi, güçlendirmesi söz konusudur. Onun ortaya koyduğu felsefi şiiir anlayışı ve bu anlayış temelinde Türk şiiir dünyasına yönelttiği eleştiriler, Türkiye'de yazılan/sürdürülen şiiir ve şiiir anlayışlarıyla yüz yüze gelme, yeniden düşünme olanağını göstermesi bakımından da önemlidir. Felsefi Şiiir, şiiirdeki felsefeyi yeniden düşünmek ve şiiire felsefeyle bakmak için açılan geniş bir poetik penceredir.

*Yücel Kayıran, Felsefi Şiiir, (3. Baska, 2019), YKY, İstanbul.